

ד ת ש ב ו ע

פרשת חקת, תשע"ו, מספר 1177

סודה הגדול של מצוות פרה אדומה אלישי בן-יצחק

המלך ביקש לעמוד על טיבה וטעמה של מצוות פרה אדומה, ובסופו של דבר הכריז: "כָּל זֶה נְסִיטִי בְּחֻקְהָ אֲמַרְתִּי אֲחֻקְהָ וְהִיא רְחֻקָּה מִמֶּנִּי" (קה' ז: כג).⁸

מדברינו עד כה עולות שתי תהיות: הראשונה, מה טעם לא ניסו חז"ל ליצוק טעם למצוות פרה אדומה? תהיה זו מתחדדת לנוכח תפיסת הכוליות בעולמם של חכמים, ועל פיה אין נושא שאינו בר דיון, ואין מצווה שלא יתחקו אחר שורשה, טעמה, סודותיה ורמזיה.⁹ והנה בפרה אדומה "נכנעו", לכאורה, חז"ל לתפיסה שאין מקום לעסוק בטעמה של מצווה זו.

השאלה השנייה נוגעת בדרשת חז"ל על דברי שלמה בקהלת. מניין לחז"ל שהפסוק

פרשתנו מזוהה יותר מכול עם העניין שבו היא פותחת: מצוות פרה אדומה. במהותה נועדה מצווה זו להיות אמצעי לטיהור אנשים שנטמאו למת,¹ אך בסקירה היסטורית, מצוות פרה אדומה יושמה בפועל במספר בודד של מקרים.² אף על פי כן מצווה זו משמשת מודל ודוגמה למצוות שטעמן אינו מסור לנו,³ המתווגות תחת הכותרת "חוקה".⁴

החוקה כוללת מצוות שיש לקיים גם מבלי להבין, משום שמדובר במצוות הא-ל.⁵ הרש"ר הירש מגדיר זאת: "תקנות הנובעות מהתורה, והתורה גרמה להן".⁶ אולם, למרות סיווגה של מצווה זו כחוקה, היו שלא פסקו מלהמשיך ולחקור את טעמה.⁷ על פי המדרש, גם שלמה

רבן יוחנן בן זכיי אמר ליה, אילין מיליא דאתון עבדין נראין כמן כשפים, מביאין פרה ושוחטין אותה ושורפין אותה וכותשין אותה ונטולין את אפרה ואחד מכם מטמא למת ומזין עליו שתים שלש טיפים ואומרין לו טהרתה. אמר לו לא נכנסה רוח תזזית באותו האיש מימיו, אמר לו לאו, אמר לו ולא ראיתה אחר שנכנסה בו רוח תזזית, אמר לו הין. אמר לו ומה אתם עושין, אמר לו מביאין עיקרין ומעשנין תחתיו ומרבעים עליה מים והיא בורחת. אמר לו ולא ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, כך הרוח הזה רוח טומאה היא, דכתיב וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה וגו' (פסיקתא דרב כהנא [מנדלבוים] פיסקא ד - פרה אדומה). לאחר תשובת רבם לגוי, "אמרו לו תלמידיו ר' לזה דחיתה בקנה לנו מה אתה משיב? אמר להם: חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרים אלא גזירתו של הקדוש ברוך הוא הוא. אמר הקדוש ברוך הוא חוקה חקתי גזירה גזרתי ואין אתה רשאי לעבור על גזירתי זאת חוקת התורה". ראו גם רש"י על אתר: "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל, לומר מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה".

8 ראו למשל: "אמר שלמה על כל אלה עמדתו ופרשה של פרה אדומה חקרת ושאלתי ופשפשת, אֲמַרְתִּי אֲחֻקְהָ וְהִיא רְחֻקָּה מִמֶּנִּי" (במדבר רבה [וילנא] פרשה יט).

9 ראו למשל רמב"ם שפוסק: "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו" (משנה תורה, הלכות מעילה ח, ח).

* עו"ד אלישי בן-יצחק מוסמך במשפטים מטעם האוניברסיטה העברית, בעל משרד עורכי דין ומרצה מן החוץ במכללת שערי משפט.

1 "הַנֶּגַע בְּמַת לְכָל-נֶפֶשׁ אֲדָם וְטָמֵא... הוּא יִתְחַטְּאֵב" (במ' יט: יא-יב). לטעם מדוע המת מטמא ראו למשל פירושו של בכור שור, במ' יט: ב.

2 במשנה (פרה ג, ה) וברמב"ם (משנה תורה, הלכות פרה אדומה ג, ד) מובא שבסך הכול היו תשע פרות.

3 במדרש מובא: "אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, לך אני מגלה עסקי פרה אבל לאחרים חוקה" (פסיקתא דרב כהנא [מנדלבוים] פיסקא ד - פרה אדומה).

4 הרמב"ם מבאר את המונח "חוקים" באופן הבא: "והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים: חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון... ופרה אדומה" (משנה תורה, הלכות מעילה ח, ח).

5 ראו: "אמר הקדוש ברוך הוא: חקה חקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי" (במדבר רבה [וילנא] פרשה יט).

6 רש"י הירש, במדבר יט: ב.

7 לחלק מהדברים נלוותה אף נימה של התרסה. למשל: "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר ארבעה דברים יצר הרע משיב עליהן דכתיב בהן "חקה": אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה... פרה מנין? דתנן, כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת בגדים וכתוב בה חקה - זאת חקת התורה" (במדבר רבה [וילנא] פרשה יט). ובמקום אחר: "גוי אחד שאל את

תשובות אֵין, וגם אם תמצא את התשובה הטובה ביותר, היא לא תשביע את נפש המיוסרת.

כדי לחדד מסר זה, חכמים מבקשים לעשות שימוש בשלמה המלך, ובדרשת הפסוק "אֶמְרָתִי אֶחְפְּמָה" כמוסבת למצוות פרה אדומה. שלמה המלך נאלץ להתמודד עם השכול ועם האבדן של דוד אביו עוד בהיותו צעיר לימים. על פי המסורת בגיל 12,14 כאשר אביו אינו זוכה לראות את בנו שלמה מולך בפועל, אינו זוכה לרוות נחת מבניין בית המקדש שכה התאוה לבנות, ועוד. את כל אלה עשה שלמה לבד, כשהוא יתום מאב, ובגיל צעיר.

צא ולמד כי המסר שחז"ל מבקשים להעביר לנו, בייחוס הפסוק מקהלת למצווה זו, ללמדך שהשכול והמוות אינו אמור להפריע למהלך חייו של האדם, לאחר אבדן של אדם, קרוב ככל שיהיה. אלמלא הרקע של שלמה המלך והתמודדותו עם המוות בגיל כל כך צעיר, ספק אם הפסוק "אֶמְרָתִי אֶחְפְּמָה" היה מוסב לפרה אדומה בלבד. כדי לחדד מסר זה בוחרים חז"ל בשלמה המלך ובפסוק "אֶמְרָתִי אֶחְפְּמָה", ולא בפסוק מהושע "כִּי יִשְׂרָיִם דְּרָכֵי ה'".¹⁵ על האדם לשנן לעצמו כי "האדם נולד כאובייקט, מת כאובייקט אבל ביכולתו לחיות כסובייקט, כיוצר וכמחדש המטביע על חייו את חותמו האינדיבידואלי".¹⁶ ודוק, אין בקביעה זו כדי לבטל את אלו שהיו ואינם, אך אל לנו לקדש את זכרם על חשבון החיים שלנו כאן. אכן יש אבל ויש סבל בעקבות מותו של אדם. אך הקרוב שנותר בחיים יכול לכלכל את צעדיו בהתאם למסלול החיים שיבחר, האם ללכת במסלול של "טוב מותי מְחַיֵּי" או אולי לבחור במסלול שממנו יוכל לצמוח ולהתעלות.¹⁷

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן

בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

¹⁴ **סדר עולם רבה**, פרק יד.

¹⁵ הסבר אפשרי נוסף לבחירת חז"ל יתבסס על הצד הלשוני: הפסוק בהושע מתייחס לכלל מצוות ה' והנהגותיו ("וַיִּבֶן אֱלֹהִים"), ואילו הפסוק בקהלת כתוב בלשון יחיד: "וְהִיא רְחֻקָה מִמֶּנִּי". ולכן כאשר מבקשים חז"ל לבחור פסוק, הם בוחרים בפסוק הכתוב בלשון יחיד.

"אֶמְרָתִי אֶחְפְּמָה" וגו' מכוון כלפי מצוות פרה אדומה? הרי את אותה דרשה אפשר לייחס לכל מצווה שקטגורית נכנסת בהגדרה של "חוקה"! או אפשר לקשור בין הדרשה לבין פסוקים אחרים, כך למשל הפסוק בהושע: "מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹהִים וַיִּבְנוּ וַיִּדְעוּם כִּי יִשְׂרָיִם דְּרָכֵי ה' (יד:י). שאלה נוספת היא, מדוע מייחס המדרש את הדרשה הזו לשלמה המלך.

כדי להשיב על שאלות אלו יש להקדים הקדמה קצרה. כפי שצינו בפתיח דברינו, תכליתו של אפר פרה אדומה לטהר את אלו שנטמאו למת. בשל העובדה שהמוות הוא חלק בלתי נפרד מהחיים, "והיילודים למות",¹⁰ יראת המוות היא מחלה כללית של האדם.¹¹ אינספור שאלות נסובות סביב כל מוות. האבדן של האב מתיש את הנפש, ממוטט את המערכת החיסונית של הנשמה, ולעתים אף מחלחלת בו התפיסה של "מִי יִתֵּן מוֹתִי אֲנִי תַחְתִּיד" (שמו"ב יט:א). הנה כי כן, ולמרות הסוף הכה צפוי, מוכתב וברור של "כִּי עֶפְרָא אֶתָּה וְאֵל עֶפְרָא תִשׁוּב" (בר' ג:יט), האבדן והשכול תופסים את האדם לא מוכן, מופתע, עד כי לעתים קשה לנחם אבלים שאינם פתוחים או מוכנים לקבל את הנחמה.¹²

תהליך פנימי זה הינו תהליך ראוי, רצוי ונכון, כפי שהגדיר זאת הרב סולבייצ'יק בקביעתו:

אוי ואבוי לו לאדם אם היסורים לא הביאוהו לידי משבר רוחני, ונשמתו נשארה קפואה ונעדרת סליחה! אוי ואבוי לו לסובל אם אין נפשו מתחממת בלהט היסורים, ואם אין החבלים מעלים את נר ה' בו! כשמכאובים תועים בחללה של תבל ככוחות אטומים ללא תועלת, קיטרוג גדול בוקע ועולה לעומת האדם שמפסיד את סבלו".¹³

אם נחזור לתהייתנו, פרה אדומה אמורה לכפר על טומאת מת, והמבקש להיטהר איבד אדם קרוב ויקר. אצל האבל השאלות מקוננות, הנפש סוערת, ומנוח לא נמצא ואולי גם לא ימצא. כאן נכנסים חז"ל אל אותו טקס של פרה אדומה, שטעמה אינו ידוע, ומבקשים להעביר לאבל מסר: הנח למתים! אל תנסה להבין, כי

¹⁰ משנה אבות ד, כב.

¹¹ הרב אברהם הכהן קוק, **שמונה קבצים**, קובץ א, פסקה תפו.

¹² השו"ו: "כי באמת אין בטבע האדם להתנחם, ואם גם ירבו לאמר לפניו דברי תנחומין לא יועילו כלל, אלא כי מתנה היא ממנו ית' שהוא בעצמו הולך ומנחם האבלים, הוא עושה נס לכל אבל ואבל" (הרב א"א דסלר, **מכתב מאליהו**, כרך ד, "תנחומי אבלים", עמ' שמב).

¹³ יוסף דב סולבייצ'יק, **קול דודי דופק**, ירושלים תשנ"ב, עמ' 70.